

Kopi fra DBC Webarkiv

Kopi af:

Hvorfra kommer disse pirater - og hvorfor? :
mysteriet om et et piratangreb på København i 1249

Dette materiale er lagret i henhold til aftale mellem DBC og udgiveren.

www.dbc.dk

e-mail: dbc@dbc.dk

Hvorfra kommer disse pirater — og hvorfor?

Mysteriet om et piratangreb på København i 1249

I 1249 blev København angrebet, plyndret og brændt ned. Ifølge Pave Innocens 4. blev det tilsyneladende umotiverede overfald udført af pirater; men var der nu også tale om pirater? Og – når man ser bort fra de sædvanlige berigelsesmotiver, som naturligt ligger i piratbegrebet – var angrebet nu også umotiveret, eller var det en del af en større konflikt?

MARIA CORSI

Illumineret initial fra middelalderligt håndskrift ca. 1250-60 der viser angrebet på en by. Vi ved ikke, hvordan de lübske "pirater" overfaldt, plyndrede og afbrændte København – kilderne nævner ikke noget om en egentlig belejring som her. Ikke blot underminerer og graver angriberne sig igennem muren, de er også på vej over den på en højst besynderlig måde: Læg mærke til ridderen klædt i blå og rødt – det ser ud, som om hans krigskammerater løfter ham op ved hjælp af lange stænger. *William af Tyrus: Historia rerum in partibus transmarinis gestarum*, Yates Thomson MS 12, f. 40v., British Library.

Den 7. marts 1251 skrev Pave Innocens 4. et brev til Svend, prior for franciskaner provinsen Dacia [øverste ansvarlig for alle franciskanere i Danmark], og til Jakob Skovby, en franciskansk munk, og beordrede dem at ekskommunikere hansestaden Lübeck. Pavens brev var foranlediget af et brev, som biskoppen af Roskilde, Jakob Erlandsen, havde sendt til paven, hvori han beskrev angrebet på København i 1249 begået af borgerne i Lübeck, og bad paven om hjælp til at få kompensation for dette. I sit brev beskrev Innocens overfaldet således:

"Borgerne i Lübeck har, under striden mellem dem og Kong Erik af salig ihukommelse, på deres skibe og betalt af dem, sendt pirater [piratas] med onde hensigter mod den befæstede by København og landsbyerne i nærheden, som tilhører hans [biskop Jakob Erlandsen] bispestift, og har foranlediget at kirkerne i denne by og i disse landsbyer sammen med andre huse og bygninger blev stukket i brand af fornævnte pirater, efter at de derfra havde stjålet relikvier og bøger, gaver og alterdekorationer sammen med andet gods, som fandtes der."

Men hvem var disse pirater, og kan de rent faktisk betegnes pirater? Biskoppen fik først kompensation for angrebet fire år senere, og i mellemtiden havde Danmarks nye

konge, Christoffer 1., tildelt udstrakte handelsprivilegier til Lübeck. Hvorfor udstedte kongen omfattende handelsprivilegier til en by, som ikke alene havde angrebet hans kongerige, men også undladt at betale den krævede kompensation? Svarene ligger i, at Lübeck vendte den politiske situation i Danmark til egen fordel og brugte angrebet på København til at få et fodfæste i den danske handel.

Politik og pirater

Forklaringen skal som nævnt findes i den interne politiske situation i Danmark; men før vi gør dette, er det nødvendigt at konstatere, præcis hvem det var, der overfaldt København i 1249. Forskellige annaler omtaler angrebet, men ingen af dem giver særligt mange detaljer: Yngre sjællandske kronike konstaterer blot, at *"København blev ødelagt"*. Næstved-årbogen giver lidt flere detaljer og fortæller, at *"København blev ødelagt af tyskerne"*. Ryd-årbogen er endnu mere specifik og skriver, at *"København blev stukket i brand af lübeckerne"*. Visby-kroniken nævner også lübeckerne som de skyldige; *"København blev ødelagt af lübeckerne"*, mens Essenbæk-årbogen blot bemærker, at *"København blev stukket i brand"*. En ting, der bemærkelsesværdigt mangler fra disse kilder, er omtalen af

Lübecks segl. Lübeck var en succesfuld handelsby, hvis succes først og fremmest skyldtes den store handelsflåde, hvorfor byen da også har et handelsskib i deres segl. Flåden kunne dog hurtigt fyldes med krigsfolk i stedet for varer, når byen skulle være mere aktiv for at få større privilegier eller beskytte eksisterende handelsinteresser. Gengivet efter Kurt Villads Jensen, *"Korstog ved verdens yderste rand."*

De skibe, lübeckerne sejlede i, da de overfaldt København, har nok set nogenlunde sådan her ud. Dog har de ikke skullet trodse havruer og sirener for at nå frem, sådan som sømændene på denne illumination fra et bestiarie ca. 1220-1250. *The Bodleian Library, Oxford, MS Bodley 764.*

Mechtilde af Holsteins segl. Mechtilde (ca. 1220/25-1288) blev gift med Abel d. 25. april 1237, mens han var hertug af Sønderjylland. Det var gennem hende, at Abel havde gode forbindelser med den nordtyske adel, der var hans allierede i kampen mod hans bror Erik Plovpenning. *Gengivet efter Henry Petersen: "Danske kongelige Sigiller samt sønderjydske Hertugers og andre til Danmark knyttede Fyrsters Sigiller 1085-1559." (1917).*

Kalkmaleri af Erik Plovpenning i Tømmerup kirke på Nordvestsjælland. Erik Plovpenning blev i en tid efter mordet på ham dyrket som en helgen, men han opnåede aldrig egentlig helgenkåring fra Pavens hånd. I Sankt Bendts kirke i Ringsted findes en frise af kalkmalerier, der viser historien om mordet: at hans lig blev smidt i Slien og efterfølgende fundet af fiskere dagen derpå. *Gengivet efter Henning Dehn-Nielsen: "Danmarks konger og regenter".*

pirater. I det omfang angriberne overhovedet identificeres, er det enten tyskerne eller lübeckerne. Rent faktisk nævnes pirater ikke i forbindelse med angrebet før i Pave Innocens' brev to år efter overfaldet på København. Hvorfor bliver de skyldige i angrebet så kaldt pirater? Svaret på dette ligger i den politiske situation i Danmark.

Lübeck deltog på tidspunktet for angrebet i en krig i Danmark – en krig, der egentlig var et internt anliggende og resultatet af et større politisk brud i rigets magtstruktur. Da kong Valdemar 2. Sejrs døde i 1241, efterlod han sig tre legitime sønner. Den ældste, Erik 4. Plovpenning, blev konge, mens Abel, den næstældste, beholdt sin titel som Hertug af Sønderjylland, og den yngste søn, Christoffer, havde overherredømmet over Lolland og Falster med tilliggende øer. Som rigets vigtigste magnat var Abel ikke tilfreds med sin begrænsede indflydelse på rigets indenrigs- og udenrigspolitik. Der var flere områder, hvor Abels magtudøvelse overlappede med hans storebrors, og han kom hurtigt i opposition til Erik. Abel var også blevet gift med Mechtilde af Holstein og havde således forbindelser til det magtfulde nordtyske aristokrati, hvis interesser ikke altid var sammenfaldende med den danske konges. Da der så endelig udbrød krig mellem brødrene i 1246, kunne Abel regne med støtte fra sine nordtyske allierede, navnlig Holstein, Mecklenburg og Schwerin. Også den yngste bror, Christoffer, tog Abels parti, men blev taget til fange af Erik i 1248. I løbet af krigen førte Erik to år i træk kampagne på Femeren med sin hær, og historikeren Niels Skyum-Nielsen har argumenteret for, at disse kampagner delvist er årsagen til Lübecks angreb i 1249. Lübeck ligger i udmundingen af floden Trave kun cirka 70 km syd-sydøst for Femeren, og lübeckerne anså derfor Erik Plovpenning som en trussel og valgte at støtte Abel. Ud over angrebet på København angreb de også

Eriks borg i Svendborg, hvilket Skyum-Nielsen ser som yderligere bevis for deres støtte til Abel.

Kan der kræves kompensation for overfaldet, og i så fald af hvem?

Egentlig tilhørte byen København biskoppen af Roskilde og skulle således ikke være et mål for en krigshandling rettet mod kongen. Ud over de politiske stridigheder mellem valdemarssønnerne stod Danmark også over for en spirende konflikt mellem kirkelige og royale interesser. Biskoppen af Roskilde, Niels Stigsen, var blevet tvunget i eksil af Erik Plovpenning i 1245, beskyldt for at konspirere mod kongen – beskyldninger som han ubøjelet benægtede. Ikke desto mindre blev han fordrevet fra kongeriget, og Erik Plovpenning beslaglagde al Roskilde-biskoppens gods og besiddelser, inklusive byen København. Så da overfaldet fandt sted, var København altså under kongens og ikke biskoppens kontrol.

Det er denne kongelige konfiskation af biskoppeligt gods, der forklarer pavens brug af termen pirater til at beskrive angrebet i 1249. I den middelalderlige opfattelse af retfærdig krig – en krig udkæmpet mellem legitime politiske autoriteter – kunne der ikke kræves kompensation for angreb, ødelæggelser og plyndringer, der skete som en del af krigshandlingerne. Hvis Erik Plovpenning besad København på tidspunktet for angrebet, så var staden også et legitimt mål for kongens fjender. Jakob Erlandsen, der efterfulgte Niels Stigsen som biskop af Roskilde i 1250, kunne derimod ikke – hvis han ville have kompensation – anerkende, at angrebet var en legitim krigshandling. Han kunne heller ikke anerkende, at København retmæssigt var under kongens kontrol. Derfor var angrebet på byen uden legitim årsag, og krigshandlinger, der ikke var en del af en retfærdig krig, var at betragte som gement pirateri. Biskoppen og Paven omtalte således angriberne som pirater for at understrege, at København ikke var et legitimt mål for krigshandlinger mod kongen, og at Lübeck derfor skulle betale erstatning til Biskoppen, byens retmæssige herre.

Kongemord og handelsrettigheder

Krigen mellem Erik Plovpenning og Abel rasede indtil 9. august 1250, hvor Abel havde held til at bortføre og myrde sin storebror. Allerede den 1. september var Abel kommet til Viborg og var blevet udråbt til konge på Tinget, og to måneder senere blev han og Mechtilde kronet. Han regerede dog blot i to år, da han blev dræbt under et togt mod Friserne i juli 1252.

Den politiske situation, der er ridset op ovenfor, hjælper med til at forklare, hvorfor både Erik og Abel gav handelsrettigheder til Lübeck. Den 27. juni 1250, blot to måneder før han blev myrdet, stadfæstede Erik Plovpenning en handelsaftale mellem

Pave Innocens 4. (pave 1243-1254) bakkede Jakob Erlandsens sag om erstatning fra Lübeck op, men gjorde så vidt vides aldrig alvor af truslerne om ekskommunikation af byen. Truslen om ekskommunikation synes heller ikke at have bekymret lübeckerne synderligt. Paven ses her på en senere tegning. *Wikimedia Commons*.

Abels segl. Dette segl har Abel ladet hænge under de privilegier, han tildelte Lübeck den 15. november 1250, hvor de fik ret til fri og uhindret handel på Danmark. Det var dog under betingelse af, at de ikke brød freden med kongen. Gengivet efter Henry Petersen: "Danske kongelige Sigiller samt sønderjydske Hertugers og andre til Danmark knyttede Fyrsters Sigiller 1085-1559." (1917).

Lübeck og indbyggerne på Møn; aftalen tillod købmænd fra Lübeck at handle i fred på øen. Man kan spørge, hvorfor kongen var villig til at tilstå handelsprivilegier til en hansestad, som blot året forinden havde angrebet og afbrændt en by under hans kontrol. På det tidspunkt havde Erik sikkert brug for alle de penge, han kunne skrabe sammen, for at fortsætte kampen for at beholde kronen. Dengang skulle byer ofte betale for at få handelsprivilegier, særligt hvis privilegierne omfattede undtagelse for told og andre skatter. Sådant en undtagelse var der dog ikke tale om i dette tilfælde, så muligvis ville Erik sikre sig støtte fra de syddanske øer, som tidligere havde været en del af hans yngre bror Christoffers herredømme. Det er også muligt, at han forsøgte at vinde lübeckerne over til sin sag, og at han brugte handelsprivilegierne som et middel til dette.

Kort efter, at han besteg tronen, tildelte også Abel privilegier til Lübeck. Den 15. november 1250 fik lübeckerne rettigheder til at handle frit på hele det danske rige. Abel understregede dog, at disse rettigheder kun gjaldt, forudsat at de ikke brød freden med kongen. Samme dag udstedtes et andet privilegiebrev, hvori lübeckerne tildeltes retten til, såfremt de led skibbrud, at måtte beholde varer og strandingsgoods, som de kunne samle for egne udgifter og arbejdskraft, fra skibbruddet. Også her betinget af overholdelsen af fred med kongen. Denne betingelse ses normalt ikke i danske kongers privilegier til fremmede købmænd, og det var sikkert en reaktion på angrebet i 1249. Man kan også nemt forestille sig, at danskerne – særligt dem i eller nær København – ikke var særligt glade for eller villige til at handle med lübeckerne set i lyset af, hvad der var sket året før. Muligvis var betingelserne en koncession til befolkningen, som en garanti for at lübeckerne ikke pludselig gav sig til at hænge og plyndre.

Selvom det var under usædvanlige betingelser, så fik Lübeck handelsrettigheder i Danmark, og de fik også vigtige rettigheder til at bjærge strandingsgoods i tilfælde af skibbrud. Normalt tilhørte alt gods, der skyllede op på land efter et skibbrud,

kongen, og en købmand kunne miste mange penge, hvis kongen håndhævede sin ret til de strandede varer. Hvad var Abels motivation til at give afkald på denne ret? Sandsynligvis var privilegiet en tak for lübeckernes støtte i krigen mod Erik, og han ville sikkert gerne fortsætte det gode forhold. Det er også ganske muligt, at lübeckerne betalte for disse privilegier, særligt for retten til eget strandingsgoods, hvilket jo var skik og brug. Strandingsgoods var dog en royal indkomstkilde, og Abel

Christoffers segl. Christoffer var den sidste af Valdemar Sejrs sønner, og også han led en utidig død i 1259, efter at have siddet på tronen siden 1252. Valdemar Sejrs første søn, Valdemar den unge, døde af et vådeskud i 1231. Den næstældste søn, Erik Plovpenning, blev myrdet af sin bror Abel i 1250. Abel, den tredje søn, blev slået ihjel under en militær ekspedition mod friserne i 1252, og Christoffer var sandsynligvis offer for et giftmord. Biskop Arnfast af Ryd fortæller at have skænket forgiftet altervin for Christoffer i 1259. Gengivet efter Henry Petersen: "Danske kongelige Sigiller samt sønderjydske Hertugers og andre til Danmark knyttede Fyrsters Sigiller 1085-1559." (1917).

ville næppe forære denne indtægtskilde væk uden en form for kompensation. I kølvandet på kampen om kronen har han sikkert haft brug for likvide midler, og guldmønter i skattebogen fra et salg af privilegier har været bedre end en usikker og uforudsigelig indtægt fra skibbrud. Blot to år efter et ødelæggende angreb på en vigtig dansk by var gerningsmændene i stand til at bruge den politiske situation til deres fordel og sikre sig vigtige handelsprivilegier – og få år senere gjorde de det igen.

Flere privilegier til Lübeck - men ingen erstatning til Roskilde-biskoppen

Efter Abels død i 1252 blev hans yngre bror Christoffer konge. Biskop Niels Stigsen var blevet drevet i eksil af Erik Plovpenning i 1245, og han døde i Clairveaux i 1249. Hans efterfølger Jakob Erlandsen skulle vise sig at være langt mere genstridig og stridbar for den nye konge. Jakob Erlandsen tog med pavens mellemkomst sit embede i besiddelse ved Eriks død i 1250 og, ikke mindst, fik også overdraget hele Roskilde stifts besiddelser. København kom således igen ind under Roskilde-biskoppens jurisdiktion. Ganske kort tid herefter må Jakob Erlandsen have sendt sin klage over Lübecks overfald i 1249 til paven, eftersom pavens svarbrev blev sendt allerede i marts 1251. Pavens brev beordrede ekskommunikation af Lübecks borgere, såfremt de ikke betalte kompensation til Biskoppen af Roskilde for de økonomiske tab, han havde lidt under angrebet. To år senere var kompensationen stadig ikke blevet betalt, så Jakob Erlandsen måtte rykke for udbetalingen. I et brev til borgerne og rådet i Lübeck dateret 26. juli 1253 erklærede Biskoppen sig villig til at afslutte sin sag mod byen, såfremt de ville betale ham kompensation for stiftets tab ved piratangrebet i 1249.

Et år tidligere, den 31. juli 1252, havde kong Christoffer dog tildelt Lübeck endnu et handelsprivilegium; denne gang lovede han beskyttelse til Lübecks borgere, ”*hvor end de måtte rejse inden for grænserne af [hans] kongerige og hertugdømme, skal nyde samme gunst, som de før hen er kendt at have nydt i [hans] forgængers tid, og endda større end det*”. Han forbød tilmed ”*at nogen af [hans] fogeder eller nogen andre måtte hindre dem på nogen måde i denne frihed, som [han] havde givet dem. Den, som vover at forsøge dette, skal ikke undslippe vanære og straf*”. Hvorfor gav kongen disse privilegier til lübeckerne, når de stadig ikke havde betalt kompensation for angrebet på København? Hans brødre synes at have haft politiske og økonomiske grunde til at gøre det, men Christoffer havde ikke opnået noget ved begivenhederne i 1249.

Historisk maleri af Abel fra renæssancen. Abel (født 1218) var Valdemar Sejrs tredjeældste søn. Han var konge 1250-1252, men nåede trods sin korte regeringstid at skabe en smule ro i landet og udstede den første rigslov. Gengivet efter Kay Nielsen: "Danmarks konger og dronninger."

Ifølge Pave Innocens 4.s brev var København i 1249 en befæstet by. Hvordan det lykkedes Lübeckerne at komme ind og brænde byen af, vides ikke, men kilderne nævner ikke noget om en belejring. Det betyder dog ikke, at det ikke kan have fundet sted. Det er dog mere sandsynligt, at København er blevet taget ved et overraskelsesangreb. Måske troede man blot, Lübeckerne var kommet for at handle? På dette panel fra et sølvskrin fra starten af 1200-tallet ses Kejser Karl den Store i færd med at belejre en by. *Aachener Dom, Schatzkammer.*

En engelsk kompensationsparallel

Andre verdslige myndighedsudøvere, hvis borgere havde lidt tab ved "piratangrebet", lod dog ikke Lübeck og dens borgere slippe så let. I 1251 modtog tre borgere i London, Nicolas og Walter Adrian samt Walters kone Alicia, en sum på 100 Mark Sterling i kompensation, og de afsagde sig derfor alle yderligere krav, de havde på borgerne i Lübeck grundet "*plyndringen af [deres] gods og andre uretfærdigheder, som nogle af førnævnte borgere havde begået imod [dem]*". Kort efter notificerede overborgmester John Norman og byen London borgerne i Lübeck om, at de alligevel ikke ville blive udelukket fra at handle i London og resten af England, eftersom de havde betalt kompensation til London-borgerne Nicolas og Walter Adrian for det "*voldelige og uretmæssige roveri af deres varer*". Disse to breve viser tydeligt, at borgere fra London, der var blevet fanget i angrebet på København, havde rejst sag mod Lübeck og forlangt kompensation. Bystyret i London havde bakket deres krav op, og byrådet i Lübeck havde taget truslen om fortabelse af handelsprivilegier i London og resten af England seriøst nok til at betale en enorm sum i erstatning.

I det danske tilfælde havde borgerne i Lübeck dog ikke det samme incitament til at betale kompensation, heller ikke selv om Paven truede med ekskommunikation. De ræsonnerede tydeligvis mere med pengepungen end med en gudfrygtig sjæl. Det engelske

eksempel viser dog, at lübeckerne reagerede føjeligt på pres for at få udbetalt restitution. Antageligvis ville Rådet i Lübeck have betalt Jakob Erlandsen den forlangte sum, såfremt den danske konge havde fremsat lignende trusler om tilbagekaldelse af handelsprivilegier. Hvorfor gjorde kongen så ikke dette? Penge kan selvfølgelig have været en faktor, ligesom det var det for hans brødre. Hvis Lübeck betalte kontanter for disse privilegier, kunne det forklare, hvorfor Christoffer var villig til at se bort fra Jakob Erlandsens sag imod byen. Yderligere, hvis man påtænker idealet om retfærdig krig, ville det, hvis Christoffer anerkendte Erlandsens krav om erstatning, betyde en accept af, at hans bror ikke retmæssigt havde haft overhøjhed over

Jakob Erlandsen var biskop af Roskilde 1250-1254 og ærkebiskop af Lund 1254-1274. Han var en særdeles stridbar herre, der lå i strid med flere på hinanden følgende konger. Her ses hans segl fra tiden som ærkebiskop. Gengivet efter Henry Petersen: "Danske gejstlige Sigiller fra Middelalderen" (1880).

København. I så fald kunne Jakob Erlandsen have krævet, at indkomster som kongen havde haft af København (told og skatter), mens han havde kontrol med byen, skulle tilbagebetales til Roskilde Stift. Sådanne pekuniære overvejelser ville have været et tungtvejende incitament til ikke at støtte Roskilde-biskoppens sag. Men hvorfor så ikke indskærpe samme betingelser om ikke at bryde freden, som hans bror Abel havde gjort? Og hvorfor omtalte Christoffer lübeckerne som sine "elskede og gode venner" og gav dem endnu mere vidtstrakte privilegier? Svaret på dette skal sandsynligvis findes i Christoffers ekstremt modsætningsfyldte forhold til biskop Jakob Erlandsen.

Den evigt besværlige Roskilde-biskop

At sige, at de to mænd hadede hinanden, vil være en underdrivelse. De stod midt i en kirkelig strid, hvis centrale omdrejningspunkt var kirken og kongens konkurrerende og overlappende rettigheder. Det vides ikke præcist, hvornår bruddet mellem kongen og Roskilde-biskoppen skete, men det var allerede evident i 1253. Ifølge Skyum-Nielsen nægtede Jakob Erlandsen i dette år kongen, der var på retræte efter et slag mod en Holstensk modstander, adgang til København. Hvis Christoffer var på flugt, så ville nægtelsen af adgang til og sikkerhed i København være en endnu større fornærmelse, eftersom flugten var farligere end selve slaget – der blev simpelt hen dræbt flere under flugt og forfølgelse end i selve kampene. Samme år, da Jakob Erlandsen af Paven var blevet salvet til Ærkebiskop af Lund, ophævede Christoffer stiftet i Lunds privilegier. Kirken mistede ikke blot sin skattefrihed, men kongen løste også kirkens vasaller fra deres tjeneste til kirken. Skyum-Nielsen argumenterer for, at bruddet først var en realitet i 1254, men anerkender dog, at begivenhederne i 1253 var forbitrende for begge sider. De ekstreme foranstaltninger, som både konge og biskop benyttede i 1253, kom næppe ud af den blå luft, og bitterheden og modstanden må være vokset igennem et længere stykke tid.

Holstentor; eller rettere den midterste af de 4 konsekutive porte Lübeck havde i sin befæstede bymur mod vest – altså den vej man rejste for at komme til Holstein. Den på billedet viste befæstede byport er først opført 1464-1478. Den ligger for enden af, hvad der på tidspunktet for piratangrebet på København hed Holstenbrücke. I den anden ende af denne bro lå den inderste befæstede byport, der første gang er nævnt i et gavebrev fra 1216 underskrevet af den danske konge. Denne inderste Holstentor eksisterer ikke længere, den blev nedrevet i 1600-tallet. *Wikimedia Commons.*

Det er vigtigt at anskue kongens udvidede privilegier til Lübeck i lyset af hans forhold til Jakob Erlandsen. Ved ikke at holde lübeckerne ansvarlige for overfaldet på og nedbrændingen af København i 1249 har Christoffer undermineret Erlandsens krav om kompensation. Således var kongen ved ikke at insistere på, at Lübeck betalte erstatning, i stand til at ramme Jakob Erlandsen økonomisk. Byrådet i Lübeck ville i så fald føle sig mindre motiveret for at betale erstatning, modsat eksemplet med købmændene fra London, hvor kompensationen blev udbetalt relativt hurtigt. Uden en stærk centralmagt til at bakke Biskoppens krav op, havde lübeckerne ikke meget incitament til at betale erstatning straks. Selv om Paven truede med ekskommunikation af byens borgere, hvis de ikke betalte, så er der ingen beviser for, at denne trussel blev ført ud i livet.

En sølle kompensation

I februar 1255 betalte Lübeck endelig restitution til Jakob Erlandsen; fire år efter det oprindelige krav var blevet rejst. På vegne af Jakob Erlandsen, nu Ærkebiskop

af Lund, udbetalte Lübeck 50 Mark efterprøvet sølv til rådet og borgerne i Soest [cirka 50 km øst for Dortmund]. Det er underligt, at Erlandsen accepterede en erstatning på kun 50 Mark, hvilket – selvom det stadig var en anseelig sum på den tid – kun var halvdelen af, hvad London-købmændene havde fået udbetalt. Man skulle mene, at skaderne på København og omegn kunne takseres til mere end værdien af to købmænds varebeholdning. Muligvis følte Jakob Erlandsen, at han havde ventet længe nok, og at han nu måtte tage til takke med, hvad han kunne få. Eller måske var han, efter at have stiftet gæld i Soest, villig til at afskrive kravet til Lübeck mod at få den anden gæld ud af verden. I alle tilfælde var Lübeck endelig blevet tvunget til at betale kompensation, og Jakob Erlandsen og Roskilde Domkapitel erklærede sig tilfredsstillet.

De beregnende lübeckere

Igen havde Lübeck udnyttet den politiske situation i Danmark til at få udvidede handelsprivilegier og samtidig slippe billigt i erstatningsspørgsmålet, stadig til trods for angrebet på en større dansk by. Men var Lübeck i stand til at gøre dette bevidst og kalkuleret? Danmark havde tætte politiske forbindelser til de nordtyske territorier, og begge sider i konflikten mellem konge og kirke søgte allierede blandt magnaterne dér. Da Christoffer besteg tronen i 1252, gjorde han det på bekostning af sin nevø, Abels søn Erik Abelsen. Erik Abelsen var beslægtet med de Holstenske grever på den mødrene side, og hans to onkler, Johan 1. og Gerhard 1. af Holstein, støttede ham militært i hans kamp for tronen 1252-1253. Jakob Erlandsen havde støttet Abel i hans krig med Erik 4. Plovpenning, og han støttede også Erik Abelsens krav på tronen. Eftersom Lübeck lå i Holstein, kunne byens råd næppe være uinformerede om den politiske og kirkelige situation i Danmark. Yderligere havde Danmark i 1203 erobret Holstein og Lübeck og kontrolleret området indtil 1227. I denne periode strakte det danske magtområde sig helt til den østligste ende af Østersøen, og da Valdemar 2. Sejr erobrede Estland i 1238, har Lübeck sandsynligvis frygtet, at samme skæbne ville overgå dem. Da Valdemar Sejr døde i 1241, fortsatte hans sønner de ekspansionistiske ambitioner. Det var derfor næppe overraskende, at bystyret i Lübeck var meget opmærksomme på den politiske situation i Danmark, eftersom det kunne have betydning for, om den kejserlige fristad igen ville miste sin frihed og blive indlemmet i det danske rige. Eftersom lübeckerne var opmærksomme på Christoffers strid med Ærkebiskoppen af Lund, var de også klar til at udnytte situationen til at få forbedrede handelsprivilegier i Danmark.

Ikke længere et mysterium

Som denne artikel viser, så var angrebet, der blev beskrevet i Pave Innocens 4.'s brev fra 1251, alt andet end et tilfældigt piratangreb. Hvorvidt angriberne overhovedet kan beskrives som pirater, kan diskuteres; det kommer vel an på, om man opfatter kongens besiddelse af København i 1249 som legitim. Til trods for at have angrebet og nedbrændt en af rigets vigtige byer fik Lübeck handelsprivilegier af

Historisk maleri af Erik 4. Plovpenning fra renæssancen. Erik (født 1216) var Valdemar Sejrs næstældste søn. Han blev i 1232 kronet som faderens medkonge i Lund, og efter Valdemars død i 1241 enekonge. Han havde dog ikke faderens autoritet og endte hurtigt i stridigheder med både sin bror Abel og Roskildebiskoppen Niels Stigsen Hvide. Gengivet efter Kay Nielsen: "Danmarks konger og dronninger."

Valdemar 2. Sejrs segl. Valdemar Sejr er en af de danske monarker, der har det bedste omdømme, grundet dels hans succesfulde korstog til Estland, hvor Dannebrog faldt ned, og dels underlæggelsen af Nordtyskland samt udstedelsen af Jyske Lov. Skønt slutningen af regeringstiden sluttede knap så glørværdigt, da de tyske områder igen måtte afstås med nederlaget ved Borhøved i 1227, så var hans regeringssucces svær at efterfølge for sønnerne. Gengivet efter Henry Petersen: "Danske kongelige Sigiller samt sønderjydske Hertugers og andre til Danmark knyttede Fyrsters Sigiller 1085-1559." (1917).

flere på hinanden følgende konger. Disse gevinster skal ses i sammenhæng med den overordnede politiske situation i de enkelte kongers regeringstid. Erik Plovpenning og Abel forsøgte enten at vinde eller bevare støtten fra denne vigtige hansestad. Christoffer 1., derimod, lå i en bitter strid med Ærkebiskoppen af Lund og forsøgte at underminere ham på enhver tænkelig måde. Ved at tildele Lübeck handelsprivilegier i stedet for at støtte Jakob Erlandsens krav om kompensation fandt han en perfekt måde at ramme sin modstander på. Således er piratangrebet på København i 1249 ikke noget mysterium, men er rettere en bevidst krigshandling udført af en opportunistisk og politisk bevidst hansestads bevæbnede mænd.

*Maria Corsi er ph.d.-studerende ved University of Houston
Artiklen er baseret på et foredrag afholdt på The International Medieval Congress
i Leeds i 2010
Artiklen er oversat fra engelsk af Steffen Harpsøe*

Kilder og litteratur

- Diplomatarium Danicum*. Ser. II. Vol I. Red. af C.A. Christensen og Herluf Nielsen. København: C. A. Reitzels Boghandel, 1975.
- Kroman, Erik, red. *Danmarks Middelalderlige Annaler*. København, Selskabet for Udgivelse af Kilder til Dansk Historie, 1980.
- Dollinger, Phillippe: *The German Hansa*. Red. og oversat af D.S. Ault og H. Steinberg. London. Routledge/Thoemmes Press, 1999.
- Meier, Dirk: *Seafarers, Merchants, and Pirates in the Middle Ages*. Woodbridge: Boydell Press, 2006.
- Skyum-Nielsen, Niels: *Kvinde og Slave*. København, Munksgaard, 1971.
- Skyum-Nielsen, Niels: *Fruer og Vildmaend*, Vol. 1, *Dansk Middelalderhistorie 1250-1340*. København, Akadmisk Forlag, 1994.
- Skyum-Nielsen, Niels: *Kirkekampen i Danmark, 1241-1290: Jakob Erlandsen, Samtid og Eftertid*. København, Munksgaard, 1963.
- Venge, Mikael: *Dansk Toldhistorie I: Fra Aaretold til Toldetat, Middelalderen indtil 1660*. København, Toldhistorisk Selskab, 1987.